

Ojārs Lāms (Latvijas Universitāte)

AUSTRUMLATVIJA TAUTISKO ROMANTIĶU ĢEOTELPISKAJĀ POĒTIKĀ

Atslēgas vārdi: *Austrumlatvija, Vitebskas latvieši, jaunlatvieši, tautiskais romantisms, vides, telpas un dabas tēlu sintēze.*

19. gadsimtā latviešu pirmās rakstnieku un kultūras darbinieku paaudzes, kuras savā daiļradē un darbībā pievērsās Latvijas tēla un latviešu kopīgās pasaules konstruēšanai, ģeotelpiskajā priekšstatos par Latviju uzmanību pievērs tādai ģeogrāfisko vietu un vides modeļu izvēlei, kuri Latvijas koptēlā ļauj ieraudzīt arī Austrumlatviju.

Austrumlatvijas latviskumam un vienlaikus nošķirtībai no pārnovada un tās pārvarēšanas iespējām uzmanību jau pievērs jaunlatvieši (Krišjānis Valdemārs, Atis Kronvalds). Austrumlatvijas piederību kopīgai latviešu ģeogrāfiskajai telpai uzsver arī pirmie pašu latviešu veidotie ģeogrāfiskie apraksti (Matīss Siliņš). Objektīvu iemeslu dēļ gan īsta pārnovadu sakļaušanās vienotā jaunlatviskā centienu straumē ir apgrūtināta. Tomēr Latviju konstruējošajā literatūras praksē Austrumlatvijas tēlojums drīzāk ir dots iekļaujoša, ne aizmirstoša vai izslēdzoša moda tvērumā. Reģiona kultūrvēsturiskai savdabībai uzmanība netiek pievērsta, bet tas notiek tāpēc, ka orientācija ir uz ideālu telpu, ko iezīmē senvēstures un iezīmīgi dabas marķieri, kam ir diezgan universāls raksturs. Rietumu romantiskajā tradīcijā smeltie paraugi saplūst ar dzimtajos novados un tēvzemes apceļojumos vēroto, kopumā radot salāgotu un skaistuma cauraustu ainavu.

Savdabīgu kopīgu Latvijas telpu iespējams ieraudzīt tautisko romantiku Ausekļa un Andreja Pumpura darbos, kur Latvijas tēls veidojas kā īpašs ideālās un reālās telpas savienojums, ko iezīmē seno hroniku materiālos minētas vietas – Beverīna un Jersika, kā arī upes, kas vienlaikus šķir un vieno, – Daugava un Aiviekste, un ģeogrāfiskā ainava, lauku darbu norises, mitoloģiski priekšstati un tautasdziesmu poētika. Receptijas aspektā, iespējams, ne viss kopīgi potenciālais kā tāds arī spēj īstenoties.

Tomēr Tēvija, Latvija, Daugavas krasti tiek tēloti, izmantojot tādus dabas un telpas nojēgumus, kas caur tiem konstruēto vidi ļauj uztvert kā savējo ikvienā novadā, ja vien šādai sajūtai par šķērsli nekļūst valodas īpatnību barjera.